

ВНЗ „УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ”

ЗАВІЗІОН КАТЕРИНА ГЕННАДІЇВНА

УДК: 378.1:371.15

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
Зінукова Наталія Вікторівна,
ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (м. Дніпро),
завідувач кафедри англійської філології
та перекладу.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Амеліна Світлана Миколаївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ),
завідувач кафедри іноземної філології і перекладу;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шишко Анжеліна Василівна,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри перекладу.

Захист відбудеться 23 лютого 2021 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.120.02 у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18, зал засідань вченої ради (А 305).

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.duan.edu.ua та у бібліотеці ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.

Автореферат розісланий 23 січня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Лебідь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Посилення глобалізаційних соціально-економічних процесів у суспільстві, інтеграція України до світового та європейського простору, академічна мобільність студентів та молодих фахівців зумовлюють зміни в соціальному замовленні на професійних перекладачів, які виступатимуть посередниками між представниками різних мовних спільнот. Сучасний фахівець з двостороннього перекладу має усвідомлювати культурологічні, етнічні, соціальні особливості співрозмовників з різних країн; виявляти повагу та толерантність до національних звичаїв і традицій. Сьогодні людство потребує фахових перекладачів, які не лише досконало володіють кількома мовами, а й здатні виступати посередниками в глобалізованому суспільстві XXI сторіччя. Роботодавці зацікавлені у висококваліфікованих фахівцях, які мають мотивацію до саморозвитку та постійного навчання, прагнуть удосконалювати професійні та особистісні якості, відкриті до нової інформації та ідей, здатні пропонувати нестандартні рішення проблемних ситуацій, готові до активної співпраці з представниками інших культур.

Проблема вдосконалення професійної підготовки перекладачів є справою державного значення, що має чітко унормовану правову базу, а саме: Закони України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національну рамку кваліфікацій та ін.

Через те, що людство потребувало мовних посередників з найдавніших часів, проблеми перекладознавства та комунікації завжди були об'єктом наукових пошуків філософів та мислителів ще у Стародавній Греції, Єгипті, слов'янських державах тощо. Перші згадки про професію перекладача знаходимо в працях Геродота. В Україні історія перекладацької діяльності бере свій початок із заснування Київської Русі. Значна увага приділялась перекладу релігійних текстів, Біблії, Нового Заповіту тощо. Пізніше проблеми двостороннього перекладу текстів наукового дискурсу розглядали Н. Автономова, І. Корунець, О. Семенець, О. Фінкель. Найбільш значущою спадщиною художнього перекладу вважаємо праці П. Куліша, М. Старицького, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі репрезентовано численні студії, які створюють підґрунтя для формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, у яких, зокрема, досліджуються загальні проблеми професійної підготовки майбутніх перекладачів (О. Алікіна, Д. Бузаджи, В. Виноградов, Н. Гавриленко, Н. Дячук, В. Кайзер, Л. Нелюбін, Дж. Нікол, О. Оберемко, К. Руцька, О. Світлична, Т. Серова, Л. Черноватий, Л. Черняховська, А. Швейцер), а також різноманітні аспекти феномена білінгвізму як ключового психолінгвістичного аспекту перекладацької діяльності (У. Вайнрайх, А. Де Грут, А. Залевська, Н. Зінукова, В. Льоршер, Н. Мкртичева, Л. Нелюбін, В. Розенцвейг, А. Чужакін).

Питання структури та сутності комунікативної культури вивчали такі дослідники, як І. Берегова, Ю. Бурименко, У. Камбаралієва, В. Лівенцова, О. Рембач, В. Риндак, О. Семеног, І. Тимченко, О. Уваркіна, О. Ясько та ін.; розкриттю змісту та компонентів комунікативної культури присвятили свої

праці І. Берегова, А. Бодальов, А. Борисюк, В. Кан-Калік, В. Лівенцов, О. Мурзашев, О. Рембач, В. Рибалка, В. Семиченко, І. Тимченко, О. Уваркіна.

Українські та зарубіжні дослідники акцентували увагу на питаннях щодо формування комунікативної культури фахівців різного профілю: майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності (Т. Крамаренко); фахівців соціокультурної сфери (Н. Ускова); студентів вищих медичних закладів (О. Уваркіна); здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей (І. Тимченко); майбутніх міжнародників-аналітиків (О. Рембач); учителів інформатики (М. Прийма); майбутніх менеджерів організації (О. Куліш); майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей (К. Джеджеря); майбутніх вчителів (В. Гриньова); учнів загальноосвітніх шкіл (І. Жамгоцева); майбутніх радіожурналістів (В. Голобородова); педагогів-музикантів (Я. Жакупова); студентів технічного ЗВО (Н. Горбунова); майбутніх фахівців освітнього простору військового ЗВО (В. Акінтєв), курсантів освітніх закладів МВС (В. Романюк) та ін.

Особливий інтерес становлять наукові праці, у яких розкрито різні аспекти формування комунікативної культури майбутніх перекладачів: формування культурологічних цінностей у процесі освітньої підготовки студентів-перекладачів (Н. Корольова); соціокультурна підготовка майбутнього лінгвіста-перекладача засобами народної педагогіки (Н. Горбова); розвиток емпатійних умінь у студентів-перекладачів у процесі фахової підготовки (О. Сапіга); формування культури професійного спілкування майбутнього перекладача в полікультурному середовищі (Ю. Фокєєва); методика навчання граматичного аспекту мовлення студентів-перекладачів з позиції міжкультурного спілкування (М. Лебедева); формування етнічної толерантності лінгвіста-перекладача в процесі професійної підготовки у ЗВО (М. Орехов); соціокультурний підхід до професійної підготовки майбутніх перекладачів (Н. Корнєєва) та ін.

Попри беззаперечні досягнення й достатній практичний досвід щодо професійної підготовки майбутніх перекладачів, питання формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки поки що не набули належного осмислення й трактування в сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях і потребують додаткового вивчення.

Аналіз результатів теоретичних напрацювань учених щодо формування комунікативної культури майбутніх перекладачів дав змогу констатувати низку *суперечностей*: між стрімким підвищенням вимог до якості надання перекладацьких послуг, яке виникло внаслідок активних процесів глобалізації, та рівнем фахової підготовки здобувачів філологічних спеціальностей; потребою у висококваліфікованих перекладачах, здатних виступати ефективними посередниками між представниками різних культур та недостатньою сформованістю в них компонентів комунікативної культури та означеного феномена в цілому; необхідністю формування високого рівня комунікативної культури у майбутніх перекладачів і наявністю потенційних можливостей використання для цього інтерактивних методів навчання та недостатньою розробленістю науково обґрунтованої технології її формування.

Необхідність усунення зазначених суперечностей, практичне значення проблеми та недостатнє опрацювання її теоретичних та прикладних аспектів

визначили тему наукового дослідження: „**Формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки**”.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає основним напрямкам досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, проведених у межах комплексних наукових тем: „Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору” (державний реєстраційний номер 0112U002287) і „Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0717U004331). Тему дисертації затверджено та уточнено вченою радою ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (протокол № 1 від 19 лютого 2015 р.) (протокол № 7 від 31 жовтня 2019 р.).

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних засад формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, розробка та експериментальна перевірка технології реалізації цього процесу.

Гіпотеза дослідження. Успішність формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки забезпечується технологією, спрямованою на формування мотиваційного, світоглядного, діяльнісного та особистісного компонентів зазначеного феномена, що передбачає реалізацію пропедевтичного, змістово-процесуального, рефлексивного, контрольного-оцінювального етапів, гармонійне поєднання аудиторних і позааудиторних форм та інтерактивних методів навчання, здатних забезпечити формування комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Відповідно до предмета, мети й гіпотези було сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу філософської, психолого-педагогічної, лінгвістичної літератури з обраної теми розкрити теоретико-методологічні засади формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

2. Обґрунтувати сутність, структуру, показники та рівні сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити технологію формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

4. Здійснити експериментальну перевірку ефективності запропонованої технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

5. Розробити комплекс навчально-методичних та діагностичних матеріалів для викладачів ЗВО щодо формування комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: концептуальні положення системного (С. Амеліна, Ю. Бурименко, Ю. Шабанова, Е. Юдін), культурологічного (М. Бахтін, В. Вернадський, Х.-Г. Гадамер, Н. Зінукова), синергетичного (Н. Алексєєв, В. Аршинов, С. Гураль, Г. Хакен), контекстного (А. Вербицький), особистісно орієнтованого (І. Когут, В. Серіков, І. Якиманська), діяльнісного (М. Каган, О. Леонтєв, С. Рубінштейн) підходів; фундаментальні положення теорії культури (І. Зязюн, О. Гаврилюк, О. Лосева, А. Флієр та ін.); праці, у яких викладено погляд на комунікацію як невід'ємну складову частину соціокультурного середовища (С. Гончаренко, В. Каткова, І. Комарова, В. Комісаров, Б. Кононенко, Ч. Кулі, Н. Мітрова, А. Мудрик, М. Петрова, В. Сагатовський); концептуальні ідеї теорії та практики кроскультурної комунікації (Л. Кондрашова, Т. Крамаренко, А. Чужакін, О. Ясько та ін.); наукові праці з білінгвізму як ключового психолінгвістичного аспекту перекладацької діяльності (У. Вайнрайх, А. Де Грут, А. Залевська, Н. Зінукова, В. Льоршер, Н. Мкртичева, Л. Нелюбін, В. Розенцвейг, А. Чужакін та ін.); загальні положення теорії моделювання та принципів моделювання педагогічних систем (В. Беспалько, В. Докучаєва, М. Кларін, В. Монахов, Г. Селевко, Ю. Устименко); психолого-педагогічні ідеї, у яких відображено основні дидактичні та специфічні принципи формування комунікативної культури (В. Аверін, Р. Бар, А. Борисюк, Н. Волкова, А. Горбут, Н. Зінукова, Т. Ковалева, О. Краєвська, С. Рубінштейн, Д. Таг); психолого-педагогічні концепції професійного розвитку особистості перекладачів (Н. Інютін, С. Зелепукіна, Л. Леготкіна, І. Мітрюхіна, Н. Новосельцева, О. Поршнева); праці з психології та педагогіки, в яких сформульовано теоретичні основи підготовки фахової підготовки майбутніх перекладачів (Дж. Глазер-Раймо, Т. Десятов, Г. Ключек, К. Корсак, П. Плігер, Є. Полупанова, Л. Пуховська, О. Семенов, Ч. Точ, Ю. Шабанова, Є. Юдін та ін.); наукові праці з питань удосконалення змісту й форм навчання майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки (А. Аліпичев, Н. Гавриленко, Н. Герасимова, Н. Сюльжина); праці, присвячені різним аспектам формування комунікативної культури майбутніх фахівців з перекладу (Н. Горбова, Н. Корольова, М. Лебедева, М. Орехов, О. Сапіга, Ю. Фокєєва); наукові ідеї впровадження інтерактивних методів навчання у ЗВО (А. Кононенко, В. Копилова, О. Краєвська).

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань та досягнення означеної мети використовувався комплекс таких загальнонаукових методів дослідження: *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, філологічної літератури, синтез, індукція і дедукція, порівняння – для визначення ключових понять дисертаційної роботи, виявлення особливостей фахової підготовки майбутніх перекладачів; сутності, структури, компонентів та показників рівня сформованості комунікативної культури здобувачів; узагальнення і систематизація концептуальних теоретичних положень – для розробки та обґрунтування технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів; *емпіричні*: анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, тестування, експертна оцінка – для діагностики рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) з метою

перевірки практичної ефективності запропонованої технології; *методи математичної статистики*: статистичний критерій Фішера застосовувався з метою кількісного та якісного аналізу емпіричних даних та перевірки достовірності результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2014–2020 рр. на базі ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, Харківської гуманітарно-педагогічної академії, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. В експериментальному дослідженні брали участь 18 викладачів та 537 здобувачів спеціальності 035 „Філологія” за освітньо-професійною програмою „Переклад (англійська)”, з яких 265 осіб становили експериментальну групу (ЕГ) і 272 особи – контрольну групу (КГ).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- *уперше* як окрему педагогічну проблему досліджено формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки; теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки на підставі культурологічного, системного, синергетичного, контекстного, особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів, яка передбачає певну етапність: пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивний, контрольньо-оцінювальний етапи; проведено порівняльний аналіз освітньо-професійних програм (2017/2019 н.р.) та їх компонентів соціокультурологічного спрямування у ЗВО України та країн ЄС;

- *уточнено й конкретизовано* понятійно-категоріальний апарат дослідження („комунікація”, „культура”, „комунікативна культура”, „комунікативна культура майбутніх перекладачів”, „технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки”); критерії, показники і рівні сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів;

- *удосконалено* змістове наповнення дисциплін культурологічної та комунікативної підготовки та навчально-методичне забезпечення формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки у ЗВО; форми (практичні та семінарські заняття, індивідуальна та самостійна робота й співнавчання) та інтерактивні методи навчання (кейс-методи, рольові ігри, тренінги, воркшопи, проектні технології), які спрямовані на формування мотиваційного, світоглядного, діяльнісного та особистісного компонентів комунікативної культури перекладача; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості компонентів комунікативної культури здобувачів філологічних спеціальностей та феномена в цілому;

- *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про комунікативну культуру майбутніх перекладачів, її сутність, структуру, а також зміст, форми та методи фахової підготовки майбутніх перекладачів як цілісного процесу; шляхи

реалізації культурологічного, системного, синергетичного, контекстного, особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів у професійній підготовці перекладачів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, що може бути концептуальною основою моделювання відповідного процесу для здобувачів філологічних спеціальностей; доповнено та оновлено зміст навчальних дисциплін „Ділова іноземна мова”, „Практика усного перекладу”, „Лінгвокраїнознавство”, „Основи теорії мовленнєвої комунікації”, „Практичний курс англійської мови”, „Філософія, етика, основи психології”; розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спеціального курсу „Комунікативна культура перекладача”, який впроваджено в навчальний процес ЗВО; створено комплекс навчально-методичних матеріалів (рольові ігри, проекти, ситуативні завдання) для здобувачів бакалаврського рівня спеціальності 035 „Філологія” за освітньо-професійною програмою „Переклад (англійська)”; розроблено програму діяльності дискусійного клубу „Мова культури”.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (довідка про впровадження №351/1 від 24.06.2020 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 01-13/355 від 01.07.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 242 від 03.07.2020 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 384-40/03 від 07.04.2020 р.), Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” (довідка про впровадження № 44-10/381 від 27.05.2020 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка про впровадження № 82-10/578 від 30.06.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження репрезентовано в доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: „Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри” (Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг, 2019), „Pedagogy and Psychology in the Age of Globalization”, Будапешт, 2019), „Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень” (Дніпро, 2020); *всукраїнських*: „Сучасні соціоекономічні системи та проблеми освітології” (Дніпропетровськ, 2015), „Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії” (Дніпро, 2016), „Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця” (Полтава, 2016), „Вища освіта: проблеми та перспективи” (Дніпро, 2016, 2017, 2018, 2019), „Актуальні проблеми іноземної філології та методи викладання іноземних мов” (Житомир, 2020), *міжвузівській*: „Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії” (Дніпропетровськ, 2014); обговорювалися на засіданнях кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи, звітних

науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (2014–2020 рр.).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено в 10 публікаціях, з яких 9 одноосібні: 4 статті у наукових фахових виданнях, 1 стаття у зарубіжному виданні, 5 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 7,8 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (340 найменувань, у тому числі 50 – іноземними мовами), 19 додатків на 79 сторінках, 33 таблиць, 12 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 303 сторінки. Загальний обсяг дисертації складає 12,63 др. арк., з них обсяг основного тексту – 9,29 др. арк.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт, предмет, мету й завдання роботи; описано теоретичні засади, методи дослідження; конкретизовано наукову новизну; розкрито практичне значення здобутих результатів; подано відомості про апробацію, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі – „**Теоретичні засади формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки**” – досліджено теоретичні засади формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: презентовано ретроспективний аналіз витоків перекладознавства; наведено аналіз міжнародних та вітчизняних стандартів підготовки здобувачів спеціальності 035 „Філологія”; визначено роль білінгвізму у фаховій перекладацькій діяльності; проаналізовано погляди філософів, мислителів, психологів, педагогів щодо поняття „комунікація”, „культура”, „комунікативна культура”, „комунікативна культура перекладача”; здійснено компонентно-структурний аналіз феномена „комунікативна культура перекладача”; презентовано порівняльний аналіз освітньо-професійних програм ЗВО України та країн ЄС.

Аналіз наукових студій стосовно становлення професії перекладача, європейських документів, зокрема міжнародних стандартів, які регламентують перекладацьку практику, вітчизняних законодавчих актів, в яких окреслено перелік професійних компетентностей перекладача, дозволив визначити основні вимоги до комунікативної, білінгвально-бікультурної підготовки майбутніх перекладачів, актуалізувати комунікативну культуру як важливий компонент професійної діяльності зазначених фахівців та необхідність її формування у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів.

На підставі аналізу наукових поглядів на сутність феномена „комунікативна культура” детерміновано різні смислові конструкти: систему знань, норм, цінностей та взірців поведінки (А. Мудрик); систему комунікативно значущих якостей особистості (А. Аносова, І. Комарова, Л. Мітіна); сукупність технічних комунікативних умінь та особистих якостей індивіда (Є. Каримулаєва, А. Курбанова); динамічну систему особистісних цінностей (І. Ієронова); сукупність норм, засобів та форм міжособистісної взаємодії (Н. Алібулатова, О. Уваркіна); професійно-особистісний компонент, що інтегрує загальнолюдські

та особистісні якості, професійні цінності знання, вміння і навички, принципи, норми та правила фахової перекладацької діяльності та характеризує її якість (А. Гуськова, О. Шупта).

Виявлено психологічні аспекти двомовної комунікації, а саме білінгвізму як конститутивної якості майбутнього перекладача та його впливу на культуру мовної особистості (Н. Зінукова, В. Кайзер, В. Льошер, А. Чужакін). Проведено аналіз змісту, функцій, особливостей фахової діяльності перекладачів (Ю. Глазер-Раймо, В. Голишев, С. Каган, Ю. Карпов, К. Ламберт, А. Наугольних, П. Рибін, О. Світлична), а також наукових поглядів та світового досвіду щодо формування культури міжнародного мовного посередництва (Н. Брігер, М. Дойчман, І. Зимня, В. Кан-Калік, Дж. Колі, А. Мудрик, С. Слатер, О. Уваркіна, О. Ясько).

З урахуванням наукових підходів до визначення понять „комунікативна культура” (А. Аносова, І. Комарова, Л. Мітіна, Є. Руденський), „комунікативна культура перекладача” (Н. Алибулатова, А. Гуськова, І. Ієронова, С. Уваркіна, О. Шупта) визначено ключове поняття дослідження, а саме „комунікативна культура майбутніх перекладачів”, що розглядається як *особистісно інтегрований феномен, що характеризується сукупністю знань лінгвокультурологічних особливостей представників різних народів та фахової культури перекладача, умінь (комунікативно-предметні, білінгвально-бікультурні, невербально-етичні, психолінгвістичні, оцінювально-рефлексивні) та особистих якостей (емпатія, толерантність, рефлексія, емоційний інтелект) індивіда, що дозволяє йому досягати соціально-комунікативних цілей та визначає спосіб адекватної взаємодії з іншими учасниками комунікативного процесу під час здійснення фахового міжкультурного посередництва*. Опанування цього особистісного утворення забезпечує перевагу перекладачів на міжнародному та вітчизняному ринках праці.

Компонентно-структурний аналіз феномена „комунікативна культура майбутніх перекладачів” дозволив виокремити у його складі такі компоненти: *мотиваційний* (мотивація формування комунікативної культури, прагнення до саморозвитку та професійного самовдосконалення); *світоглядний* (повнота та міцність фонових знань майбутнього перекладача, його обізнаність у різних сферах людської життєдіяльності та фахових знань, ерудиція); *діяльнісний* (рівень володіння комунікативно-предметними, білінгвально-бікультурними, невербально-етичними, психолінгвістичними та оцінювально-рефлексивними вміннями, рівень їх застосування у різновидах перекладацької діяльності); *особистісний* (рівень сформованості емпатії, емоційного інтелекту, толерантності та рефлексії). Детерміновано рівні сформованості досліджуваного феномена (високий, достатній, низький) та розкрито їх зміст.

У ході компаративного аналізу освітньо-професійних програм шести закладів вищої освіти України та зарубіжних ЗВО (Варшавський університет, Брюссельський вільний університет, Університет східної Англії) виявлено: значне перевищення кількості кредитів ECTS, які відведено на дисципліни соціокультурологічного напрямку в університетах країн ЄС (46%) порівняно з відповідним показником у вітчизняних ЗВО (17,9%), більшу зосередженість на лінгвістичній підготовці здобувачів та спрямованість на формування

комунікативної та соціокультурологічної освіченості майбутніх перекладачів. Визначено провідні технології та методи навчання, що використовуються європейськими ЗВО у процесі фахової підготовки перекладачів, а саме: міждисциплінарний підхід, прикладна орієнтація навчального процесу, варіативність форм поточного, модульного й підсумкового контролю, проблемне навчання, ігрові технології, індивідуалізація, консультування (тьюторинг), кооперативне навчання, варіювання організації та методичного забезпечення самостійної роботи студентів-філологів, активне послугування ресурсами Інтернет та онлайн-платформами у навчальному процесі, зміщення педагогічного інтересу від конкретних освітніх технологій до особистого вибору та творчого підходу викладача і здобувачів.

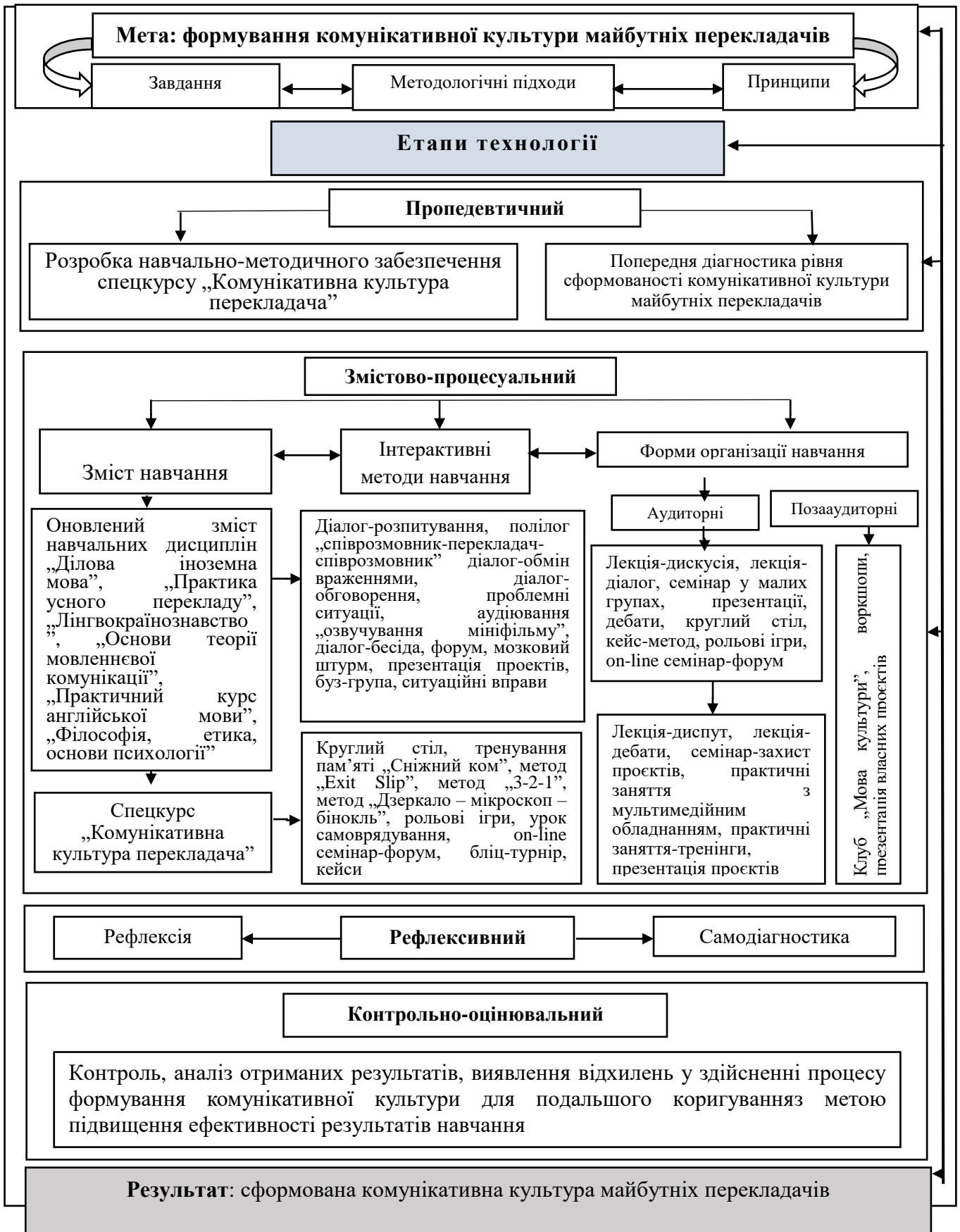
Наголошено на необхідності урахувати здобутки європейських науковців у процесі реформування та модернізації філологічної освіти в нашій країні шляхом запровадження дисциплін, що мають на меті формування комунікативної культури майбутніх перекладачів та їх соціокультурологічної компетентності.

Зазначені теоретичні уявлення про сутність і структуру комунікативної культури майбутніх перекладачів стали вагомим підґрунтям для розробки технології навчання, реалізація якої гарантувала б досягнення цілей, поставлених у дослідженні.

У другому розділі – **„Обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки”** – теоретично обґрунтовано технологію формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, конкретизовано поетапну її реалізацію, наведено результати експериментальної перевірки.

Аналіз наукових доробків (В. Беспалько, Н. Волкова, В. Докучаєва, М. Кларін, Г. Селевко, В. Сухомлинський) уможливив визначення *технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів як сукупності методів, прийомів та засобів навчання, форм контролю і коригування, що відповідно до етапів (пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивний, контроль-оцінювальний) упроваджуються в освітній процес ЗВО та забезпечують досягнення майбутніми перекладачами комунікативної культури* (рис. 1).

Визначено мету використання технології як забезпечення сформованості високого рівня комунікативної культури в майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, а саме: стимулювання майбутніх перекладачів до формування високого рівня комунікативної культури, спонукання до самопізнання, самовдосконалення, професійного зростання; оволодіння знаннями нелінгвістичної галузі з історії, культурології, релігієзнавства, політології країн, мови яких вивчаються, та розширення кругозору; набуття умінь (комунікативно-предметні, білінгвально-бікультурні, невербально-етичні, психолінгвістичні та оцінювально-рефлексивні), оволодіння майстерністю ведення професійного діалогу, удосконалення навичок конфлікт-менеджменту в процесі надання перекладацьких послуг; розвиток толерантності, емпатійності, рефлексії; створення позитивного емоційно-психологічного клімату на заняттях шляхом орієнтування процесу навчання на індивідуальну особистість студента як носія фахових та загальнолюдських цінностей.

Рис. 1. Технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки

Обґрунтовано інтегрований методологічний підхід до формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, який органічно поєднує базові елементи культурологічного, системного, синергетичного, контекстного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, а також принципи навчання (полікультурності, комунікативності, інтерактивності, нелінійності, систематичності та послідовності, професійної особистісної спрямованості, самостійності, тьюторингу, емпатії та толерантності).

Пропедевтичний етап технології орієнтовано на: теоретико-методичну підготовку до формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки; розробку навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Комунікативна культура перекладача”; попередню діагностику рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Змістово-процесуальний етап полягав у конструюванні цілісного педагогічного процесу, який формуватиме в здобувачів-філологів комплексне уявлення про майбутню професію, а також значущість культурологічного аспекту в перекладацькій діяльності, забезпечить оволодіння комплексом знань й умінь, необхідних для підвищення комунікативної культури майбутніх перекладачів. Ключову роль на цьому етапі відігравали оновлений зміст навчальних дисциплін: „Ділова іноземна мова”, „Практика усного перекладу”, „Лінгвокраїнознавство”, „Основи теорії мовленнєвої комунікації”, „Практичний курс англійської мови”, „Філософія, етика, основи психології”, збагачений теоретичним та практичним матеріалом, спрямованим на оволодіння знаннями щодо лінгвосоціокультурних особливостей представників різних народів, особливостей фахової комунікативної культури перекладача, на розвиток толерантності, емпатії, рефлексії, емоційного інтелекту та професійної етики, а також авторський спецкурс „Комунікативна культура перекладача”.

Дослідження передбачало імплементацію співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, мікрогрупове навчання у співпраці) у таких формах навчання: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Репрезентовано інтерактивні методи навчання: *діалогічно-дискусійні* (діалог-бесіда, діалог-обговорення, диспут, дебати), *інтерактивні* (мозковий штурм, круглий стіл, рольова гра, on-line семінар-форум), *практичні* (вправи, бліц-турнір, творчі практичні роботи), *ситуаційні* (проблемні ситуації, ситуаційні вправи, кейси).

У розділі 2 показано, що формування комунікативної культури майбутніх перекладачів має здійснюватися через чітко сплановану інтеграцію аудиторної, самостійної та позааудиторної роботи, діяльність дискусійного клубу „Мова культури”, а також організацію зустрічей з провідними фахівцями перекладацької галузі у форматі проведення воркшопів і тренінгів.

Рефлексивний етап орієнтовано на самоаналіз, самоконтроль, адекватну оцінку власних здобутків та невдач здобувачів, що відбувається шляхом здійснення комплексу моніторингових процедур, метою яких є визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Контрольно-оцінювальний етап передбачав контроль, аналіз отриманих результатів, виявлення недоліків у здійсненні процесу формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, внесення уточнень, що

об'єктивно сприяють продуктивному формуванню досліджуваного феномена, і визначення перспектив подальшої діяльності викладачів та здобувачів.

У дослідженні, виконаному впродовж чотирьох років (2014–2018), взяли участь 537 здобувачів третього та четвертого років навчання спеціальності 035 „Філологія (Переклад (англійська))” (освітньо-професійна програма „Переклад (англійська)”) ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, Харківської гуманітарно-педагогічної академії, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Було створено контрольну (265 студентів) та експериментальну (272 студенти) групи.

Реалізація *пропедевтичного етапу* технології передбачала всебічну підготовку до впровадження технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, яка здійснювалася шляхом розробки навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Комунікативна культура перекладача” та проведення вхідного тестування та анкетування для встановлення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів.

На цьому етапі розроблено навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх перекладачів з метою формування в них комунікативної культури (банк теоретичних і практичних занять, навчальних проєктів, завдань для самостійної роботи здобувачів, роздавального матеріалу, мультимедійні матеріали), дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості комунікативної культури, розроблено програму діяльності дискусійного клубу „Мова культури” та програму спеціального курсу „Комунікативна культура перекладача”, здійснено попередню діагностику сформованості компонентів зазначеної компетентності.

Відповідно до завдань змістово-процесуального етапу було оновлено зміст навчальних дисциплін („Ділова іноземна мова”, „Практика усного перекладу”, „Лінгвокраїнознавство”, „Основи теорії мовленнєвої комунікації”, „Практичний курс англійської мови”, „Філософія, етика, основи психології”) шляхом збагачення теоретичними знаннями щодо сутності комунікативної культури перекладача, основ культури професійного білінгвального діалогу, теорії та практики вербальної й невербальної комунікації, лінгвосціокультурологічних особливостей представників країн, мови яких вивчаються. Виявлено суттєву ефективність таких новітніх методів навчання: *інтерактивні* (рольові та ситуативні ігри, метод кейсів („Сучасні норми етики ділового спілкування та ведення переговорів”), мозкова атака („Толерантність у роботі з текстами релігійного, політичного та інших дискурсів”), квести, темогу training); *діалогічно-дискусійні* (диспути („Мова культури: взаємозв'язок між національною мовою та національною культурою країни”), дискусії („Національно-культурна специфіка мовленнєвої та немовленнєвої поведінки”), діалог-прес-конференція („Основи невербальної комунікації в міжкультурному спілкуванні”), презентації („Конфлікт-менеджмент з урахуванням етносоціокультурної специфіки представників різних народів”), діалог-розпитування („Мовленнєвий етикет у загальному кодексі перекладацької етики”, „Етичні формули як засіб реалізації комунікативної інтенції суб'єкта мовлення в рідній та “чужій” мовах”), круглі столи

(„Екстралінгвістична (культурна) інтерпретація іншомовного тексту в процесі міжкультурної комунікації”), діалоги-обговорення на базі прочитаних текстів фахового спрямування („Адекватний переклад конотативної лексики з культурологічним забарвленням”, „Способи усунення мовних лакун для забезпечення ефективної комунікації представників двох народів”)); *інформаційно-комунікаційні* (проектні роботи з використанням інструментарію глобальних комп’ютерних мереж – платформа гейміфікації Quizlet („Суб’єктна та об’єктна культура у фаховій перекладацькій діяльності”); online-словники Lingvo, Мультитран, електронні бібліотеки, віртуальні музеї та інші засоби медіакомунікації.

Реалізацію спецкурсу „Комунікативна культура перекладача” було спрямовано на формування мотиваційного, світоглядного, діяльнісного, особистісного компонентів комунікативної культури майбутніх перекладачів.

За результатами впровадження спецкурсу „Комунікативна культура перекладача” відзначено ефективність використання таких методів навчання: *діалогічно-дискусійні*: діалог-бесіда („Pros and cons of natural bilingualism in interpreter’s work”, „Рефлексивне коло”), діалог-обговорення („Перекладацька етика. Конфіденційність. Протокол. Юриспруденція), диспут („Вплив ЗМІ на розвиток мови”, „Культура діалогу в міжкультурному спілкуванні”), дебати („Етичні формули – міф чи сучасна реальність?”, „Етикет різних країн як відображення менталітету народу”), вправа „Дискусійне коло”; *інтерактивні*: мозковий штурм („Where the failure is?”), круглий стіл, рольова гра („Різновиди комунікації”, „Слухай і повторюй”, „Перефраз”), on-line семінар-форум („Computer assisted translation – the end of interpretation era?”); *практичні*: вправи, бліц-турнір („Country-Capital-Letter”), творчі практичні роботи („Cross-Cultural challenges in Global Business”, „Time and Space Perception around the Globe”, „Etiquette in the workplace in Ukraine and Abroad”); *ситуаційні* (проблемні ситуації, ситуаційні вправи („Telephoning. Poor connection”), вправи типу „незакінчене речення”, кейси („Business lunch”). Взаємодія здобувачів під час проведення занять здійснювалася у різних формах: у парах, трійках, за карусельним принципом, у малих групах (мікрогрупах) тощо.

Реалізація зазначеного етапу передбачала залучення здобувачів до позанавчальної роботи шляхом їх участі у діяльності дискусійного клубу „Мова культури”, метою якого було поглиблення та розширення фонових знань майбутніх перекладачів, підвищення рівня їхньої комунікативної культури та навичок ведення професійного діалогу, продуктивний обмін досвідом практичної перекладацької діяльності та ідеями щодо вдосконалення педагогічних підходів до підготовки майбутніх перекладачів. Особливу зацікавленість у здобувачів викликала участь у воркшопі „Dress Smart – Be Smart. Interpreter’s Dresscode & Etiquette”. У рамках підготовки до участі у воркшопі здобувачам було запропоновано провести on-line пошук та знайти приклади влучного і невдалого добору ділового гардеробу.

Провідною метою *рефлексивного етапу* стала мотивація здобувачів до самоаналізу, самоконтролю, адекватної оцінки власних здобутків та невдач, що сприяло самовдосконаленню та особистому розвитку. Поставлена мета була досягнута шляхом використання методів „Exit Slips” (рефлексивний щоденник), „3-2-1”, „Дзеркало – мікроскоп – бінокль”.

На *контрольно-оцінювальному етапі* здійснено діагностику компонентів комунікативної культури майбутніх перекладачів та феномена в цілому, виявлено відхилення від запланованих результатів, реалізовано коригувальні заходи.

Ефективність реалізації технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки відображено у динаміці рівнів сформованості означеного феномена в здобувачів контрольної та експериментальної груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників рівнів сформованості комунікативної культури у здобувачів контрольної та експериментальної груп

Рівень	КГ				ЕГ			
	Етап експерименту							
	Констатувальний		Контрольний		Констатувальний		Контрольний	
	К	%	К	%	К	%	К	%
Високий	45	17	52	19,4	48	17,6	114	41,9
Достатній	105	39,4	112	42,4	118	43,2	121	44,6
Низький	115	43,6	101	38,2	106	39,2	37	13,5

Так, кількість здобувачів експериментальної групи з високим рівнем сформованості комунікативної культури збільшилася на 24,3%, натомість у контрольній групі цей показник становить 2%. Ці здобувачі успішно втілюють основні принципи комунікативності в перекладацькій діяльності, враховують специфіку реципієнта, зважають на культурологічні особливості представників різних мовних спільнот; демонструють глибокі фонові знання в різних галузях, а також виявляють толерантність та емпатію до співрозмовників; вмотивовані до самопізнання, саморозвитку, рефлексії.

Що стосується динаміки змін кількості здобувачів з низьким рівнем сформованості означеного феномена в експериментальній та контрольній групах, то вона свідчить про зниження цих показників на 25,7 та 5,4% відповідно. Це відбулося за рахунок переходу здобувачів з низького рівня на достатній і високий. Зіставлення результатів, відображених в табл. 1, дає можливість стверджувати, що результати експериментальної перевірки в цілому доводять ефективність запропонованої технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Статистична значущість отриманих результатів підтверджена за допомогою критерію Фішера. Відзначено значущу різницю між показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту. В експериментальній групі мотиваційно-ціннісний ($\varphi=7,18$; $p=0,000$), світоглядний ($\varphi=6,11$, $p=0,000$), комунікативно-конструктивний ($\varphi=4,508$; $p=0,000$) та особистісний ($\varphi=7,21$; $p=0,000$) компоненти комунікативної культури, у контрольній групі мотиваційно-ціннісний ($\varphi=1,057$; $p=0,324$), світоглядний ($\varphi=1,515$, $p=0,128$), комунікативно-конструктивний ($\varphi=1,059$; $p=0,332$) та особистісний ($\varphi=6,11$; $p=0,000$) компоненти комунікативної культури свідчать про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Таким чином, у дисертаційній роботі досліджено проблему формування комунікативної культури майбутніх перекладачів та запропоновано новий підхід до її вирішення, що полягає у запровадженні технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі їх фахової підготовки. Узагальнення результатів дослідження дозволило констатувати, що мету дисертаційної роботи досягнуто, а вирішені завдання та підтверджена гіпотеза стали підґрунтям для формування таких **висновків**:

1. На підставі ґрунтовного аналізу наукової літератури з досліджуваної проблематики розкрито методологічні й теоретичні засади формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, основу яких становлять: державні та міжнародні документи, що регламентують норми фахової підготовки фахівців з означеної галузі; наукові праці українських та світових дослідників, завдяки яким конкретизуються основні дефініції даного дослідження, а саме „комунікація”, „культура”, „комунікативна культура перекладача”, „педагогічна технологія”, „технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів”; дослідження, що присвячені різним аспектам професійної підготовки майбутніх перекладачів, зокрема особистісно-професійному розвитку студентів-філологів; ідеї психологів, педагогів, лінгвістів, філологів, перекладознавців, які визначили конститутивні ознаки феноменів „комунікативна культура”, „фахова підготовка перекладачів”, встановили вимоги до фахової підготовки майбутніх перекладачів; наукові здобутки вчених, у яких обґрунтовано доцільність інтерактивних методів навчання для оптимізації професійної підготовки перекладачів.

2. Комунікативну культуру майбутніх перекладачів визначено як особистісно інтегрований феномен, що характеризується сукупністю знань лінгвокультурологічних особливостей представників різних народів та фахової культури перекладача, умінь (комунікативно-предметні, білінгвально-бікультурні, невербально-етичні, психолінгвістичні, оцінювально-рефлексивні) та особистісних якостей (емпатія, толерантність, рефлексія, емоційний інтелект) індивіда, що дозволяє йому досягати соціально-комунікативних цілей та визначає спосіб адекватної взаємодії з іншими учасниками комунікативного процесу під час здійснення фахового міжкультурного посередництва.

Обґрунтовано структурні компоненти комунікативної культури майбутніх перекладачів: *мотиваційний* (мотивація формування комунікативної культури; прагнення до саморозвитку та професійного самовдосконалення), *світоглядний* (повнота та міцність фонових знань майбутнього перекладача, його обізнаність у різних сферах людської життєдіяльності та фахових знань, ерудиція), *діяльнісний* (рівень володіння комунікативно-предметними, білінгвально-бікультурними, невербально-етичними, психолінгвістичними та оцінювально-рефлексивними уміньми, рівень їх застосування у різновидах перекладацької діяльності), *особистісний* (рівень сформованості емпатії, емоційного інтелекту, толерантності та рефлексії). Визначено показники та рівні (*низький, достатній, високий*) сформованості компонентів комунікативної культури майбутніх перекладачів та розкрито їх зміст.

3. Теоретично обґрунтовано технологію формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, яка ґрунтується

на культурологічному, системному, синергетичному, контекстному, особистісно орієнтованому, діяльнісному підходах і містить такі етапи: пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивний, контрольо-оцінювальний. Визначено принципи організації навчання, що забезпечують формування комунікативної культури перекладача: полікультурності, комунікативності, інтерактивності, нелінійності, систематичності та послідовності, професійної особистісної спрямованості, самостійності, тьюторингу, емпатії та толерантності.

Пропедевтичний етап упровадження технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки орієнтовано на ґрунтовну теоретико-методичну підготовку до формування комунікативної культури майбутніх перекладачів; розробку навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Комунікативна культура перекладача”; виявлення вихідного рівня сформованості у майбутніх перекладачів комунікативної культури.

Змістово-процесуальний етап передбачає засвоєння студентами комплексу знань з оновлених за змістом навчальних дисциплін („Ділова іноземна мова”, „Практика усного перекладу”, „Лінгвокраїнознавство”, „Основи теорії мовленнєвої комунікації”, „Практичний курс англійської мови”, „Філософія, етика, основи психології”), спецкурсу „Комунікативна культура перекладача”, а також формування комунікативно-предметних, білінгвально-бікультурних, невербально-етичних, психолінгвістичних та оцінювально-рефлексивних умінь завдяки використанню *діалогічно-дискусійних* (діалог-бесіда, діалог-обговорення, диспут, дебати), *інтерактивних* (мозковий штурм, круглий стіл, рольова гра, on-line семінар-форум), *практичних* (вправи, бліц-турнір, творчі практичні роботи), *ситуаційних* (проблемні ситуації, ситуаційні вправи, кейси) методів навчання у навчальній та позааудиторній діяльності, засіданнях дискусійного клубу „Мова культури”.

Рефлексивний етап упровадження технології орієнтовано на самоаналіз, самоконтроль, адекватну оцінку власних здобутків та невдач здобувачів, що відбувається шляхом здійснення комплексу моніторингових процедур, метою яких є визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Контрольно-оцінювальний етап передбачає контроль, аналіз отриманих результатів, виявлення недоліків у здійсненні процесу формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, внесення уточнень, визначення перспектив подальшої діяльності викладачів та здобувачів.

4. Підсумки експериментальної роботи дозволяють констатувати ефективність упровадженої технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. Зіставлення отриманих результатів, їх кількісний та якісний аналіз свідчать про те, що реалізація технології привела до суттєвих статистично значущих змін у рівні сформованості як окремих компонентів комунікативної культури, так і феномена в цілому. Виявлено значущий кореляційний зв'язок між компонентами культури, а також статистичну достовірність отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Фішера.

5. Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів ЗВО щодо формування комунікативної культури майбутніх

перекладачів, який містить банк теоретичних і практичних занять, навчальних проєктів, матеріали для проведення практичних, лекційних та семінарських занять, завдань для самостійної роботи здобувачів, роздаткового матеріалу. Оновлено зміст низки навчальних дисциплін: „Ділова іноземна мова”, „Практика усного перекладу”, „Лінгвокраїнознавство”, „Основи теорії мовленнєвої комунікації”, „Практичний курс англійської мови”, „Філософія, етика, основи психології”. Дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх перекладачів; розроблено програму діяльності дискусійного клубу „Мова культури” та програму спецкурсу „Комунікативна культура перекладача”.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі шляхів професійної самореалізації кваліфікованих перекладачів в Україні та світі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Макарова К.Г. Використання ігрових технологій у процесі формування культури ділового спілкування майбутніх перекладачів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія „Педагогіка і психологія”*. 2015. №1 (9). С. 253–257.

2. Завізіон К.Г., Сапожников С.В. Формування комунікативної культури студентів-філологів засобами інтерактивних форм проведення занять. *Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.”* Додаток 1 до Вип. 36. Том VII (67). Тематичний випуск „Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. Київ: Гнозис, 2016. С. 341–349.

3. Завізіон К.Г. Інтегрований підхід до формування комунікативної культури майбутніх перекладачів. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Педагогіка*. 2016. Вип. 258. Т. 20. С. 112–115.

4. Завізіон К.Г. Результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім „Гельветика”, 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 137–142.

Статті у закордонних виданнях

5. Zavizion K. Communicative culture as a key element of future interpreter’s professional training. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. VII (84). Issue: 207 Nov. Budapest, 2019. P. 54-58.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Makarova K. Key Aspects of Translation Quality Assessment within the Frameworks of University Education. *Зміст підготовки перекладачів та сечасні*

вимоги професії: матеріали наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. С. 34–35.

7. Макарова К.Г. Використання відеоматеріалів у процесі фахової підготовки перекладачів. *Сучасні соціоекономічні системи та проблеми освітології*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. аспірантів та молодих вчених. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2015. С. 130–131.

8. Завізіон К.Г. Основні підходи до формування комунікативної культури майбутніх перекладачів. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи*: IV Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених: тези доповідей, Дніпропетровськ, 31 березня 2016 р. Дніпропетровськ: Університет імені Альфреда Нобеля, 2016. С. 69–70.

9. Zavizion K. Communicative Activities in Future Interpreters' Training. *Зміст підготовки перекладачів та сучасні вимоги професії*: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф., Дніпро, 7 жовтня 2016 р. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2016. – С. 25.

10. Zavizion K. Translation & Interpretation Studies in Ukraine: Historical Aspect. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри* / [редактори-упорядники: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг: Посвіт, 2019. С. 69–70.

Завізіон К.Г. Формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – „Теорія та методика професійної освіти”. – Вищий навчальний заклад „Університет імені Альфреда Нобеля”, Дніпро, 2020.

У дисертаційній роботі досліджено проблему формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки та запропоновано новий підхід до її розв’язання, що полягає у впровадженні технології формування аналізованого феномена.

Досліджено теоретичні засади формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки та обґрунтовано сутність, структуру і критерії зазначеного феномена.

Теоретично обґрунтовано та експериментально визначено доцільність технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, яка ґрунтується на культурологічному, системному, синергетичному, контекстному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах і містить такі етапи: пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивний, контрольнo-оцінювальний. Розроблено авторський спеціальний курс „Комунікативна культура перекладача”, банк навчально-методичних матеріалів для викладачів закладів вищої освіти щодо формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: культура, комунікативна культура, майбутні перекладачі, комунікативна культура майбутніх перекладачів, компоненти комунікативної культури майбутніх перекладачів, технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки.

Завизион Е.Г. Формирование коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ВУЗ „Университет имени Альфреда Нобеля”. – Днепр, 2020.

В диссертационной работе исследована проблема формирования коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки и предложен новый подход к ее решению, заключающийся во внедрении технологии формирования указанного феномена.

Изучены теоретические основы формирования коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки. Обоснована сущность, структурные компоненты (мотивационный, мировоззренческий, деятельностный, личностный), критерии коммуникативной культуры переводчика, детерминированы уровни сформированности исследуемого феномена (низкий, достаточный, высокий) и раскрыто их содержание.

Теоретически обоснована и экспериментально определена целесообразность технологии формирования коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки, которая основывается на культурологическом, системном, синергетическом, контекстном, личностно ориентированом и деятельностном подходах; определены принципы организации обучения, обеспечивающие формирование у будущих переводчиков высокого уровня коммуникативной культуры: поликультурности, коммуникативности, интерактивности, нелинейности, профессиональной личной направленности, самостоятельности, тьюторинга, эмпатии и толерантности.

Раскрыта сущность таких этапов разработанной технологии: *пропедевтический* (разработка учебно-методического обеспечения специального курса „Коммуникативная культура переводчика”, предварительная диагностика уровня сформированности коммуникативной культуры студентов-филологов), *содержательно-процессуальный* (усвоение студентами комплекса знаний, обновленных в соответствии с содержанием учебных дисциплин („Деловой иностранный язык”, „Практика устного перевода”, „Лингвострановедение”, „Основы теории речевой коммуникации”, „Практический курс английского языка”, „Философия, этика, основы психологии”), спецкурса „Коммуникативная культура переводчика”, а также формирование коммуникативно-предметных, билингвально-бикультурных, невербально-этических, психолингвистических и оценочно-рефлексивных умений благодаря использованию диалогично-дискуссионных (диалог-беседа, диалог-обсуждение, диспут, дебаты), интерактивных (мозговой штурм, круглый стол, ролевая игра, on-line семинар-форум), практических (упражнения, блиц-турнир, творческие практические работы), ситуационных (проблемные ситуации, ситуационные упражнения, кейсы) методов обучения в учебной и внеаудиторной деятельности, заседаниях дискуссионного клуба „Язык культуры”.

На основе обобщения результатов экспериментальной работы, их количественного и качественного анализа доказана эффективность внедренной технологии формирования коммуникативной культуры будущих переводчиков.

Разработан комплекс учебно-методических материалов для преподавателей вузов по формированию коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: культура, коммуникативная культура, будущие переводчики, коммуникативная культура будущих переводчиков, компоненты коммуникативной культуры будущих переводчиков, технология формирования коммуникативной культуры будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки.

Zavizion K.G. Formation of future interpreters' communicative culture in the process of their professional training. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Alfred Nobel University. – Dnipro, 2020.

The problem of future interpreters' communicative culture development in the process of their professional training has been investigated and a new approach to its solution – introduction of certain technology for the development of the abovementioned phenomena, has been proposed.

Theoretical underpinnings of future interpreters' communicative culture development in the process of their professional training have been studied; the essence, structure and criteria of the phenomena under investigation have been grounded.

The appropriateness of the technology used for the development of future interpreters' communicative culture in the process of their professional training was theoretically grounded considering the fact that the technology is based on cultural, systematic, context, personality-oriented, activity approaches and contains the following stages: propaedeutic, content-processual, reflexive and assessment-evaluation.

Original specially designed course „Interpreter's Communicative Culture” as well as the bank of educational learning materials aimed at developing high level of communicative culture have been worked out.

Key words: culture, communicative culture, future interpreters, future interpreters' communicative culture, components of future interpreters' communicative culture, technology of future interpreters' communicative culture development.

Наукове видання

ЗАВІЗІОН КАТЕРИНА ГЕННАДІЇВНА

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 21.01.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Оперативна поліграфія.
Ум.-др. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,95. Тираж 110 пр. Зам. №

Віддруковано